Museum of Rishon Le-Zion
מוזיאון ראשון לציון

מינהל החינוך
אגף מורשת וארכיאולוגיה
Municipality of Rishon Le-Zion

THE VILLAGE WELL AND THE WATER TOWER, 1910 ,באר המושבה ומגדל המים

"מצאנו מים"

באר המושבה ומגדל המים

THE WELL AND THE WATER TOWER

באר המושבה ע"ש יוסף פינברג ומגדל המים

אדמת "עיון קרא", היא ראשון-לציון, הייתה אדמת בור, ללא כל מקור מים חיים זולת מימיו הרעים של מעיין "עיון קרא" אשר נבע בגבול החולות שממערב למושבה (כיום גן המעיין בשד' בן-גוריון).

מייסדי המושבה קיוו למצוא מים בתוך זמן קצר ואכן, מיד לאחר הקמת המושבה (ט"ו באב תרמ"ב, 31 ביולי 1882), ניגשו לחפירת באר בראש הגבעה (כיום כיכר המייסדים). מספר שבועות לאחר מכן, החלו לחפור באר נוספת במורד. בינתיים, היו שולחים פעמיים ביום עגלה רתומה לשני גמלים על מנת להביא מים מן הכפר הערבי הסמוך בית דג'ן או מבית הספר החקלאי מקוה ישראל.

זלמן דוד ליבונטין, ראש קבוצת המייסדים, תיאר את חפירת הבאר בראש הגבעה:

"החילונו לחפור באר מים על הגבעה באמצע הרחוב כי שמענו לעצת האשכנזים [הגרמנים הטמפלרים] תושבי הארץ ואחדים מהערבים אשר אמרו לנו, כי בעומק מעשרים עד חמישה ועשרים מטר, נמצא מים על הגבעה הזאת באמצע הרחוב" (ז.ד. ליבונטין, לארץ אבותינו א').

יוסף פינברג
Yoseph Feinberg

חפירת הבארות עלתה ממון רב ומצבם הכלכלי של המתיישבים היה בכי רע.

בחודש חשון תרמ"ג, אוקטובר 1882, נענה הברון רוטשילד לפנייתו של יוסף פינברג, נציג המתיישבים, והקציב 30,000 פרנק שנועדו לסיוע במציאת המים ולעזרה למשפחות דלות האמצעים שבמושבה.

חלפו שבועות וחודשים ובבארות לא ניכרו סימני מים. לבסוף נטשו המייסדים את הבאר בראש הגבעה והמשיכו בחפירת הבאר אשר במורד.

חיים חיסין, איש ביל"ו שהיה בין חופרי באר זו, כתב ביומנו:

"בכל חליפות השמחה והצער שעלו בחלקה של המושבה מיום היוסדה, לא חדלה להכביד עליה ענינת אימים אחת: הבאר כבר הגיעה לעומק שלושים מטר ומים עוד לא עלו. שאלת המים המכריעה שבה תלוי כל עצם קיומנו במושבה, לא נתנה מנוח לאיש" (ח. חיסין, מיומן אחד הביל"ויים).

כשישה חודשים נמשכה חפירת הבאר השנייה. בתחילה חפרו במעדרים ובאתים. לאחר זמן מה דאג שמואל הירש, מנהל מקוה ישראל ונציג הברון, להביא אל המושבה מקדח ידני.

"והמקדח דומה למחלץ גדול. ארבעה צעירים ירדו אל תוך הבאר ויהיו סובבים אותו למען הכניס אותו אל הקרקע, כמו מחלץ אל תוך הפקק, ולמעלה עמדו אנשים אשר בעזרת חבלים היו מוציאים את המקדח מתוך הקרקע, למען לראות את שכבות האדמה בהן היה עובר" (י. בלקינד, בנתיב הביל"ויים).

ט"ז אדר א' תרמ"ג, 23 בפברואר 1883 - "מצאנו מים"

בהגיעם לעומק של ארבעים ושלושה מטרים נתקלו החופרים בסלע קשה והמקדח נשבר.
יצחק לייב טופורובסקי, נפח המושבה, חיבר אל המקדח מפסלת פלדה רחבה על מנת להכות בסלע ולפוררו.
לבסוף הצליחו החופרים לחדור את שכבת הסלע. בעומק 48 מ' פגע המקדח בשכבת עפר רוויה במים ושקע מעצמו בקרקע. מעומק הבאר עלתה הקריאה " מ צ א נ ו מ י ם ! " ולשמחת המתיישבים לא היה קץ.
" - מים!!!

הברון אדמונד דה רוטשילד
Baron Edmond de Rothschild

מים! מים! תחי ראשון לציון!
צעקות השתוללות מלאו את האוויר.
מים! מים! - שאגו מעל הבאר.
מים! נענה ההד מן ההרים.
... הכל באו במרוצה מן השדות. גם תינוק לא נשאר בבית
קולות הורָה! מים! מטורפות.
קפצו, רקדו, הודו לאלוהים, התחבקו בכו כילדים ... הורדנו את המקדח והצלחנו להפיק מעט חול רטוב...
אלוהים גדולים! מה שעשו בבוץ זה! קרעו אותו זה מידו של זה, ובלעו בגרגרנות ובאושר שאין לבטאו במילים ...." (ח. חיסין, מיומן אחד הביל"ויים).

בשתיית כוס המים הראשונה התכבד זקן המייסדים, צבי הכהן ליבונטין,
אשר נידב בעבורה סך ארבעים פרנק, מחירה של פרה באותם ימים.
יומיים לאחר מציאת המים מיהר זלמן דוד ליבונטין לבשר את הבשורה המשמחת לקהל קוראי עיתון "המגיד" שבגולה וכתב אל עורך העיתון:
"לבעל המגיד (י"ח אדר תרמ"ג)
בשורה טובה בפי לשמח אותך ואת אוהבי ציון החפצים לדעת משלומנו. ביום עש"ק, העבר, ט"ז ימים לחודש אדר ראשון, מצאנו מים בהבאר שחפרנו... בעוד זמן קטן תבוא אלינו מכונה גדולה, אשר תגביה את המים לפנינו מהבאר ותשפיע מים רב די השקות גם הגנים אשר נזרע אצל הבאר" (מ.ד. ליבונטין, לארץ אבותינו א').
עם מציאת המים נחרץ גורל המושבה לחיים.
זכר האירוע מצוין על גבי סמל העיר בדמות באר המושבה והכתובת "מצאנו מים".

בשנת תרמ"ד, 1884, התקינו בתחתית הבאר משאבת קיטור, "הפאמפה", שנקראה גם "משאבה מוצצת". משאבה זו ינקה והעלתה את המים בשונה ממשאבות בנות ימינו המעלות את המים בעזרת בורג מסתחרר.

מעל הבאר הוקם מבנה ובו בית מרחץ ציבורי ומקווה טהרה.

בצדה המזרחי של הבאר נבנו שלושה מאגרי מים: בריכה גדולה ופתוחה, בריכה סגורה ומגדל מים.

הבריכה הפתוחה נועדה לאגירת עודפי המים של הבאר ושימשה גם כבריכת שחייה לצעירי המושבה בימי הקיץ.

לצד הבריכה הייתה שוקת להשקיית הבהמות.

אוהלי הצבא הניו-זילנדי ליד באר המושבה ומגדל המים, 1918
New Zealand army tents near the well and water tower, 1918

בשנת תרמ"ו, 1886, נבנו תעלות השקייה שהוליכו את המים מן הבריכה הפתוחה אל עבר גן המושבה דהיום, שבראשיתו היה שטח חקלאי בו גידלו האיכרים ירקות ועצי פרי לצרכיהם. בהמשך, היו במקום תחנת ניסיונות חקלאית, משתלה וגן טיול, שהוקמו ביוזמת פקידות הברון, ומאוחר יותר ניטע בו פרדס המושבה. הבריכה השנייה, שניצבה בסמוך למבנה הבאר, הייתה בריכה סגורה שנועדה למילוי חביות עבור צרכי הבית של האיכרים.

"והיה כל איכר בא אל הבריכה בעגלתו טעונה חבית ריקה ... פותח האכר את ברז הבריכה... ומזיל מהצינור אל תוך החבית ומביאה הביתה" (ד. יודילוביץ', ראשון-לציון התרמ"ב - התש"א).

שתי הבריכות אינן קיימות עוד.

מגדל המים נבנה בשנת 1898. את המגדל תיכנן האדריכל א. וארון, אדריכל מטעם פקידות הברון. המגדל, בנוי אבני כורכר מסותתות בקפידה, ניצב על גבי ארבעה עמודים ובראשו בריכת מתכת מקורה בגג רעפים ומוקפת במבנה עץ מסוגנן.

מגדל המים שימש לאספקת מי שתייה.

משך שלושים השנים הראשונות לקיומה לא הייתה במושבה אספקת מים אל הבתים. בשנת 1912 הונחו צינורות מים לבתי מרכז המושבה. לצורך זה הוקמו בריכות המים שבסמטת בנימין (ליד רחוב ביל"ו).

מתקן השאיבה בבניין הבאר, 1918
Pumping Machinery, 1918

הבאר המשיכה לספק מים למושבה ולעיר ראשון-לציון עד שנת 1976.
בשנת 1983 נפתחה הבאר למבקרים כאחת מתצוגות מוזיאון ראשון-לציון ונקראה על-שם יוסף פינברג.
על פי הבאר מוצג החיזיון האור-קולי "מצאנו מים".
מגדל המים, שהוזנח וחרב במהלך השנים, שוקם ושוחזר בשנת 1987.

בארות נוספות

באר היקב (1888)

נחפרה בחצר היקב עם הקמתו. באר זו סיפקה מים בעיקר ליקב ולמפעלים שהוקמו סביבו. עודפי המים של באר זו נאגרו בבריכה פתוחה שהייתה בצד הדרומי מערבי של גן המושבה דהיום.

באר אשר לוין (1894)

באר פרדס ראשונה. נחפרה על ידי אשר לוין בפרדסו, הפרדס הפרטי הראשון במושבה (כיום רחוב הפרדס הראשון). במהלך השנים נחפרו בפרדסים בארות רבות.

באר "שיבת-ציון" (1927)

נחפרה ביוזמה פרטית של תושבי שכונת "שיבת-ציון". לצורך אגירת המים והעברתם, נבנתה בריכת מים במרכז השכונה. הבאר סיפקה מים לשכונות "שיבת-ציון", "נוה-ציון" ושכונת הצריפים.

בריכות בי"ו בסמטת בנימין
"BILU" Water Tanks

בשנת 1940 היו בשטחה של ראשון-לציון שמונים ושלוש בארות פרטיות וציבוריות.
בשנת 1946 הועבר נושא הטיפול במים מחברת "אביבה" לידי מחלקת המים של המועצה המקומית.
משנת 2001 נמצאת מערכת המים העירונית בידי חברת "מניב ראשון בע"מ" (מים, ניקוז, ביוב). מרבית תצרוכת המים המקומית מגיעה מן הבארות והשאר מחברת מקורות.
בעתיד מתוכנן לקום בעיר מפעל להתפלת מי ים אשר יספק את צריכת המים ההולכת וגדלה.

During the first thirty years no running water reached the homes of the villagers and water was collected from three reservoirs located near the well. The first, an open reservoir, was also used as a swimming pool for the youngsters during the hot summers. Nearby was a water trough for the village livestock.

מגדל המים כיום
The Water Tower today

The second, a closed reservoir, stored the fresh water for household use.

The water tower, the third reservoir, was built in 1898 and stored drinking water.

It wasn't until 1912 that water pipes were laid to the homes in the center of the village. The village well supplied water until 1976.

Today, the well, named after Yoseph Feinberg, serves as a tourist site for visitors to the Museum of Rishon Le-Zion. Here a unique audio-visual show "Matzanu Mayim" ("We Found Water!") is presented in several languages.

"We Found Water"

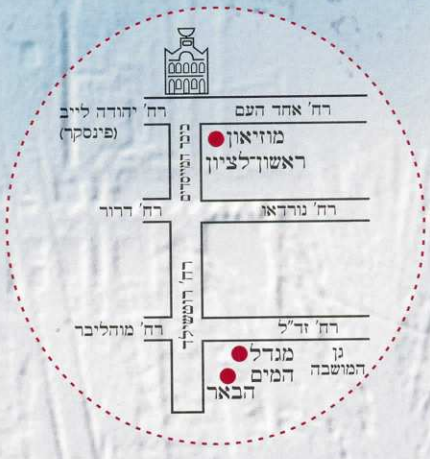
The Village Well in memory of Yoseph Feinberg and the Water Tower

The land of "Ayun Kara", purchased by the founders of Rishon Le-Zion, was virgin soil with no fresh water source. Rishon Le-Zion was settled on July 31, 1882 and Immediately the pioneers began digging a well at the top of the hill, today "Founders' Square". Several weeks later, they started work on a second well lower down the hill. Digging of the first well was abandoned after a few months of unsuccessful results.

Due to financial difficulties, Yoseph Feinberg, representing the villagers, was sent to Europe to get help. In October 1883, the French Baron Edmond de Rothschild answered their request and sent 30,000 Francs to assist the needy families and help in the efforts to find water.

On February 23, 1883, after six months of intensive digging, water was found at a depth of 48 meters and the cry **"We Found Water!"** could be heard. Today these words are inscribed on the city's emblem commemorating this life-saving event. Zvi Levontin, the village elder, was honored with the first glass of water, for which he contributed 40 Francs, the price of a cow in those days. In 1884 the well was equipped with a steam pump. A building erected above housed the well's pumping machinery, a public bath and "Mikveh" (ritual bath).

סתיו הפקות תקשורת

Museum of Rishon Le-Zion
מוזיאון ראשון־לציון

כיכר המייסדים 1, פינת רח' אחד-העם 2, ראשון-לציון
ת"ד 7 ראשון-לציון 75100
טל' 03-9682435, Tel.03-9641621, פקס' Fax.03-9676934

1 Kikar Ha-Meyasdim corner 2 Ahad-Ha-Am St. Rishon Le-Zion
P.O.B. 7, Rishon Le-Zion 75100

www.rishonlezion.muni.il

התצלומים מאוסף מוזיאון ראשון-לציון ומאוסף מוזיאון המלחמה האוסטרלי

כל הזכויות שמורות © תשס"ג, 2002